

Pécsi pannó

(RÉSZLETEK)

A török utáni újratelepülés egyik fontos dokumentuma az 1697-ben kezdett és 1746-ig szinte megszakítás nélkül vezetett Polgárkönyv. „*Ez a polgárkönyv Pécs szabad város egész közönsége előtt létesített a Megváltónak születése utáni 1697. év augusztus hónapjának Szent Bertalan napján.*” Benne a polgárok kereszt- és vezetékneve, eredeti hazája, mestersége, mellékelve három nyelven a polgárokká válni kívánók számára kötelező eskü szövege. Akinek polgárjoga nincsen, s az esküt le nem tette, boltot, ipart, birtokot Pécsen nem szerezhet. És ömlenek az új hazát – vagy csak új lehetőségeket? – kereső telepesek Ausztriából, Horvát-, Bajor-, Cseh- és Morvaországból, Boszniából, Dalmáciából, Bolgár-, Sváb- és Frankföldről. A XVIII. század folyamán alakul ki, hogy Pécs belvárosa jórészt magyar és német lesz, a Budai külváros bosnyák és német, a Szigeti külváros pedig magyar. Az iparosok és kereskedők zömmel németek, zsidók és magyarok. Az 1700-as évek eleji forrásokból megismerhetünk néhány örmény és görög, valamint Balkánról érkezett, hol ciprusinak, hol bolgárnak, hol meg egyszerűen szerbnek mondott „ciprovác”-ot is. A szőlőmunkások többsége ekkoriban bosnyák, a földművesek inkább magyarok.

„*Úgy növekedett a római birodalom, úgy magasztaltattak fel és lettek dicsőségessé a római királyok, hogy sok nemes és bölcs áradt hozzájuk különb-különb tájakról.*” Szent István Imre herceghez írott Intelmei közül az egyik legtöbbit idézett. „*Az egynyelvű és egyszokású ország gyenge és esendő.*” Ha tudta volna a bölcs király, hogy kívánsága mennyire beteljesül! Az ország annyira soknyelvű, hogy már csak a fele magyar. Hol vannak azok az idők, amikor 1460-70 körül a kapzsinak és állhatatlannak mondott Huendler Vítus püspöki adminisztrátor elkíváncozott a színmagyar Pécsről, mondván, hogy méltatlanul kicsiny a jövedelme, ráadásul rosszul érzi magát, mert nem talál németül értő szolgákat? De ne siránkozzunk, nézzük a dolog jó oldalát. Mert nyugodtan mondhatjuk, hogy az újkori Pécs mindent, de legalábbis sok mindent a jövevényeknek köszönhetett. Littke, Hirschfeld, Höfler, Hoffmann, Ranolder. Híressé lett, hamisítatlan pécsi családnevek. Viselőik Lengyelhonból, Cseh- és Bajorországból, Európa szinte minden zugából jöttek. És hozták a lelkesedésüket, az energiájukat, a tudásukat. Csak néhány a kevésbé ismert nevek közül. A Hölblingek. Orvosok és gyógyszerészek. 1768-tól övük a Szerecsen, később Sipócz patika. Schaffer Béla. Az első igazi pécsi kávéházas. Zenekarokat szerződtet, különös figyelemmel fordul a hölgyek felé. Programja egyszerű: „Tessék kimozdulni a konyhából, a szalonból, a nőegyletből! Tessék a közélet színterére lépni! Hölgyeim, tessék kávéházba járni!” 1890 körül előbb megnyitja Központi Kávéházát, tíz év múlva ő lesz az új Nádor szálloda és kávéház üzemeltetője. Weisz Samu kiskereskedő. Akinek a fia, Leopold, hús esztendőskorában, 1900-ban magyarosítja a nevét Fejér Lipótra. Greiner Mór. Egyik

lánya Pécs első orvosnője, a másik Péchy Blanka. Bernhard Antal. Technikus, mechanikus, hídépítő mérnök. Ahogy a Hazai és Külföldi Tudósítások írja: „*a talányos elméjű hazafi*”. 1818-ban imígyen szól róla a Tudományos Gyűjtemény: „*Bernhard Antal pécsi polgár anélkül, hogy a gőzhajó mechanizmusát valaha látta volna, vagy valamely angolnak útmutatására szorult volna, Bécsnél a mi Dunánkon kiállította az ausztria monarchiában készült legelső gőzhajót, ama fővárosnak bámulására, a magyarok dicsőségére.*” Egy darabig Pécssett élt, gőzhajóját a Dráva mellett építette, 1817 májusában Bécsben, 1818 szeptemberében Pesten mutatta be a szakértő bizottságnak és az ünneplő, kíváncsi közönségnek. A „Carolina” 1820-ban – igaz, csak rövid ideig – Pesten rendszeres járatként komphajót vontatott a két part között.

*

Egy 1788-as felmérés szerint – mely a városi tisztviselőkről és ismereteikről készült – a pécsi hivatalnokok jól ismerik az országot, annak jogrendszerét, politikai történetét, gazdasági ügyekben is járatosak. Általában beszélnek magyarul, németül, horvátul és latinul. Sűrű az ilyen minősítés: „*beszéli a divó négy nyelvet*”, „*az itteni négy nyelvet beszéli*”. Az etnikai sokszínűség természetesen együtt jár a soknyelvűséggel is. Svoboda Gáspár prágai származású zenetanár 1791-ben „*mindenben az előírásokhoz alkalmazkodik, beszél csehül, németül, latinul*”. Öt esztendő múlva az iskolai minősítésében már az is ott áll: „*Elég jól beszél magyarul.*”

A sokszínűség és soknyelvűség a XVIII–XIX. századi Pécssett magától értetődő, az élet minden területén megfigyelhető. A Boldogasszony-templom, vagyis a Havihegy kápolna tulajdonképpen az 1690. évi pestisnek köszönheti létét: fogadalmi templom és zarándokhely, német, horvát és magyar nyelvű szentmisékkal, éjszakai virrasztással. A török hódoltság alól felszabaduló városban már a felszabadulást követő évben, 1687-ben megtelepülnek a jezsuiták, akik figyelmet fordítanak a színházszásra és a zenére is. Az első úrnapi körmeneteket még a kormos falú házak közt, romos utcákon és tereken tartják, a katonai egységek tevékeny részvételével, díszlovások közepette. Az angyaloknak öltözött vagy „*más comico ruhákban*”, azaz jelmezekben parádézó diákok égő gyertyákkal, fáklyákkal, trombitaszó és dobpergés mellett vonulnak a hosszú menetben. Az oltároknál mindig több nyelven – magyarul, németül, horvátul – köszöntik az Oltáriszentséget. Egy 1716-os naplóbejegyzés, mely a nagypénteki körmenetről is tudósít, azt írja, hogy a keresztet hordozó, önosztorozó flagellánsok, a Krisztust és Pilátust, a farizeusokat és rómaiakat játszókat „*latinul, horvátul, magyarul és németül adták elő szerepeiket*”, és a szent sír négy oldalán jajveszékélő angyalok, akik a szenvedés keserű eszközeit tartották, „*ugyanezen négy nyelven buzdították a népet bűnbánatra*”. 1724-ben, tudjuk meg egy másik naplóbejegyzésből, minden vasárnap horvát és magyar miséket tartottak, és ami különösen érdekes, hogy a horvát miséken nemcsak orgona szólt, de vonószeneke is kísérte a horvát énekeket. „*Ez a horvátajkú népre nagy vonzóerőt gyakorol, különösen mióta majdnem mindig többszólamban is énekelnek.*” 1727 novemberében – Szent Alajos és

Szent Szaniszló ünnepén – a gimnázium ünnepségén megjelentek a városi polgárság és a különböző szerzetesrendek képviselői is, akik „három különböző nyelven ünnepi beszédeket tartottak”. A franciskánusok 1763-as *Historia domusa* szerint a nagyheti szertartás keretében Virágvasárnapon horvátul, Nagypénteken magyarul énekeltek a franciskánus testvérek a passiót. Adolf Grünhold, aki 1844-ben utazott Baranyában, és aki éppen szüretkor időzött a városban, idilli képet fest: arról áradozik, hogy míg „a völgyben szép, barna magyar nők ajkáról a magyarok búskomor dalai hangzanak”, addig a hegyoldalból „eleven szerb asszonyok vidám éneklése hallatszik, akikkel a szomszéd szőlőhegyen kedves német lányok látszanak versenyezni”.

Ahol soknyelvűség van, ott időnként kedélyes torzsalkodás is előfordul.

A kadétiskola 1901. szeptember 18-án tartott évnyitó szemléjét például megtisztelte jelenlétével Ferencz József, ám a fenség látogatása sem változtatta meg az intézmény hazafias szellemét: a hadapródok a következő esztendő március 15-i ünnepségein is vonakodtak elénekelni az osztrák császári himnusz, a Gotterhaltét. Az 1903. esztendei ünnep után két negyedéves hallgatót ezért büntetésből áthelyeztek Váradra. Miroslaw Krleza viszont bizonyára azon az 1904-es tanévzárón állt össze az ajakkal, amikor a horvát diákok tagadták meg a magyar himnusz eléneklését. Közülük hatot rögtön kicsaptak, aztán győzött a józan ész, horvát osztályt szerveztek, melyben a tanítás fele horvátul folyt.

Szép számmal éltek a városban zsidók is, így hát a XIX. század végi újságokban nem ritka az efféle apróhirdetés: „Egy a legjobb helyen lévő női imaszék az izraelita ünnepekre azonnal kiadó.” A török Pécs zsidó lakói eltűntek, odáballtak vagy elpusztultak, és később nem volt könnyű visszatelepedniük, mert a visszafoglalást követően, 1692 húsvét hétfőjén Radonay Mátyás püspök és a polgárok megesküdték, hogy attól fogva a városba csakis katolikus vallású embert engednek letelepedni. Igen ám, de más az eskü, és más a gyakorlat. 1827-ben a pécsi zsidók temetőt, 1843-ban imaházat vásárolnak, majd a Citrom utcában felépül első zsinagógájuk is. Müller Náthán dohánytözsdei elárúsító, azaz trafikos úr pedig vicclap figuraként is megelevenedik a Mecsek című újság hasábjain. Pécssett 1920 körül *A zsidó* címmel cionista lapot is kiadnak. A város gazdagodó zsidósága új zsinagógát akar, melyet a Kossuth tér – hajdan Új tér, aztán Majláth vagy Piac tér – keleti oldalán építenek fel. Itt is érdemes figyelni a rétegeket. A teret 1864-ben az Irgalmasok Rendházának kertjéből alakították ki, a zsinagógát az egykori dömés kolostor helyén emelték 1868-ban. A zsidó hitközség bízott meg benne leghamarabb, így hát itt építette fel első orgonáját Angster József.

*

Magyarok, németek, osztrákok, csehek, rácok, cigányok, zsidók. Négy évszázadon át jöttek, ömlöttek, csordogáltak délről, nyugatról, északról. Pécszet a veszedelem leggyakrabban dél felől fenyegette. A középkori város egyik viszonylag későn, 1428-ban alapított kápolnája volt a Szent Móric és társai kápolna. Javadalmasa több mint száz

éven át csakis olyan székeskáptalani kanonok lehetett, akinek az volt a feladata, hogy a délről szivárgó bosnyák bogumil eretnokség és Dusán cár szerb patarénusai ellen harcoljon. 1686, vagyis a török kiűzése után már nem mohamedánok és nem eretnekek, hanem katolikus horvát-bosnyákok menekültek Boszniából – gyakran ferences szerzeteseik vezetésével. A pécsi Gyüvés dűlő Szent Bertalan kápolnáját például ők, a bosnyák szőlőművelők építették, 1848-ban pedig a bosnyák iparosokból alakult nemzetőrség verte ki a Budai városrészből a szerb grancsárokat.

Horvátok, bosnyákok, sokácok, bunyevácok – nem könnyű eligazodni: időnként még a viselet vagy a kiejtés árnyalatnyi különbségei sem igazítanak el, így aztán előfordul, hogy az érintettek maguk sem tudják egészen pontosan, hogy tulajdonképpen kik is ők. *Kakutyik* és *Makutyik*, *Melákovicsok* és *Mulákovicsok*, *Násztáricsok* és *Telharicsok* – úgy száz évvel ezelőtt mind-mind a helyi bosnyákok gúnynevei. És akkor még nem is beszélünk a gránerekről. Ma már a született pécsiek közül is kevesen tudják, kik is voltak valójában. A kifejezés egyik módosult jelentése annyit tesz: remek bányászok. Mások szerint inkább veszedelmes verekedők. Hajdanán ha a Szabolcs-bányatelepen komolyabb kocsmái összetűzés kerekedett, az összetört bútorzatot látva rögtön azt kérdezték az arra járók: „Itt jártak a pécsbányatelepi gránerek?” A leghihetőbb magyarázat szerint Krajnából érkezett bányász telepések és utódaik, akik 1853 és 1925 között jöttek a városba. Krajnaiak, vagyis krainerek, gránerek, tehát szlovének. Mások szerint a kifejezés vegyes nációjú társaságra vonatkozott, németekre, cseh-morvákra, tótokra, vendekre és bosnyákokra, a közös az volt bennük, hogy mindannyian bányamunkások voltak, akik a határon túlról érkeztek. (Gránic, gránicer, gráner.) Hihetetlen, de volt olyan időszak, amikor az Amerikai Egyesült Államokból is érkeztek bevándorlók. Midőn az Első Dunagőzhajózási Társaság 1852-ben elkezdte kiépíteni bányabirodalmát, olyan mértékű munkaerő toborzás vette kezdetét, amelyet a környéken addig nemigen tapasztalhattak az emberek. Hetven év alatt tíz-tizenötezer lélek érkezett, egyebek közt Itáliából, Angliából, Hollandiából, néhányan még az Amerikai Egyesült Államok területéről is.

*

Egy pécsi naplóíró arra emlékezik, hogy 1922-ben megesett vele, hogy a Budai külváros utcáin bóklászva rosszkedvű, füstös képű, hosszú léptű, sötét öltözetű bosnyákokkal találkozott, akik szinte érthetetlenül facsart magyarsággal borongtak afelett, hogy a szerb megszállás harminchárom boldog hónapja után mégsem a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz csatolták a várost.

Valóban érdekes időszak volt a szerb megszállás közel három éve. Valóságos sziget lett Pécs, mert a szerbek mindent elkövettek, hogy megnyerjék maguknak a lakosságot. Vagyis azt tették, ami ilyenkor a legokosabb: tulajdonképpen nem követtek el semmi igazán égbekiáltót. Így aztán pezsgő, színes, már-már szabad élet zajlott a városban. Mintha nem is Magyarországon lett volna a település. Katolicizmus, kommunista emigráció, nacionalista gőg és ostobaság, igazi, okos patriotizmus, avantgárd

irodalom és művészet szépen megfért együtt. A szerbek – ne feledjük, alig vagyunk a „vörös rémuralom” felszámolása után – hajlandók voltak a baloldalt, a kommunistákat is támogatni, azt remélve, hogy talán így sikerülhet a „fehér” Magyarországról leválasztani a várost és környékét. Hol máshol jelenhettek volna meg Magyarországon 1920-ban olyasféle vitriolos írások, mint amilyenek megjelentek Császár Géza pécsi *Grimaszában*? Az író-szerkesztő elfogultan baloldali ugyan, de a humora kitűnő.

Amikor az Ostenburg-különítmény – éppen a fehérterrortól írott cikkeik miatt – 1920. február 17-én valahol Dunakeszi határában kivégzi Somogyi Bélát és Bacsó Bélát, Császár így reagál: „*Bacsó Béla ölte meg Somogyit. A magyar fővezérlet politikai nyomozó osztálya hetekig tartó fáradhatatlan munkával kinyomozta a legutóbbi politikai gyilkosság tetteseit. Somogyi Bélát Bacsó Béla újságíró ismeretlen módon Dunakeszire csalta, ahol lelőtte. Hogy tettének élő szemtanúja ne maradjon, agyonlőtte magát. Az öngyilkosság után jelentkezni akart a fővezérségen, hogy Horthynak bódolatát fejezze ki, de időközben kiszenvedett. Az esetet megerősíti Prónay százados és gróf Salm főhadnagy vallomása, akik a Dunakeszin történt gyilkosságot pontosan megfigyelték a Baross-kávéházból. A fővezérség a nyomozást beszüntette, gróf Salmnak és báró Prónaynak a Szent Szentanú rend középkeresztjét, Bibó és Bene hadnagyoknak pedig a Páncélvonat rend ötödik kerekét adományozta.*”

A Kecskemét környéki orgoványi erdőben 1919 novemberében Héjjas Iván és emberei vezetésével vagy hatvan embert gyilkoltak meg. 1921-ben a kormány vizsgálóbizottságot küldött ki, mely kivizsgálta az ügyet, majd a kormányzó fölmentette a bűnösöket. És igaz, hogy Császár ezúttal sem tesz említést Szamuely és kised csapata korábbi hasonló működéséről, de azért a konkrét esetben nyilván igaza van, amint a pécsi Grimasz hasábjain így élcelődik: „*Az ügyész kijelentette, hogy az áldozatok az ügyészségi fogház rabjai voltak ugyan, de egy este megszöktek, előzőleg engedélyt kértek Héjjas Iván főhadnagy városparancsnoktól, hogy az orgoványi erdőben felakaszthassák magukat. Az öngyilkossághoz segédkezet nyújtott egy kirendelt csendőrszakasz is, Héjjas főhadnagy vezetésével. Később derült csak ki, hogy a halottak ezzel a tömeggyilkossággal Kecskemét környékén a Nemzeti Hadsereg számára élvezhetetlenné akarták tenni a levegőt. Az összes halottak ellen osztály- és felekezet elleni izgatás miatt eljárást indítottunk.*”

Befejezésül csak néhány a Grimasz rövidebb tréfáiból:

Válasz az Irodalmi ambíció jeligré: „*Írását elolvastuk. Ha ismét küld valamit, kérjük, ne írjon a papír mindkét oldalára, hanem egyikre se.*” Ál apróhirdetés: „*Szivarvégeket és más értékpapírokat keresünk nagybani vételre.*” És egy másik: „*Héjjas Iván fogorvosi rendelője és sebészeti laboratóriuma nyitva egész éjjel. Följelentésre házhoz megy!*”

A szerb megszállás időszaka 1921 nyarán véget ért, elkeseredett szeparatisták kis csoportja augusztus 14-én még kikiáltotta a Széchenyi téren a Baranyai-Bajai Szerb-Magyar Köztársaságot, melynek elnöke egy közepes horvát piktor, Dobrovics Péter lett. Egy hétig tartott a pütkösi királyság (köztársaság), aztán bevonultak a csendőrök, majd a Nemzeti Hadsereg is.

A NYÜGÖS, MOSOLYTALAN CIRFANDLI Tavernákról és borokról

„Csütörtökön reggel – írja a Pécsi Figyelő 1877. január 6-i száma – a Szent János-kút mellett egy hegypásztort találtak, kit azon éjen ütöttek agyon. A szerencsétlen embert, ki éjjeli tisztét teljesítve járt a szőlők közt, pincebetörésen kapott tolvajok ölhették meg hosszas tusakodás után. A gyilkosok csizmájától is megfosztották, de ott hagytak egy bányászlámpát, mely alighanem nyomra vezeti a rendőrséget.”

A pécsi szőlő, a pécsi bor mindig fogalom volt. Amikor az utolsó aranyágacska is letört – vagyis midőn utolsó Árpád-házi királyunk, III. András elhalálozott –, 1301-ben a pécsi ispotályosok már főzték a sört. Bort viszont már akkor is ezer esztendeje iddogáltak a pécsi polgárok. Úgy tartják a krónikások, hogy a szőlő és a kereszténység egy időben vert gyökeret Pannónia szelíd lankáin. Róma légionáriusai – ha akaratlanul is – utat nyitottak Jézus Krisztus híveinek. A szőlőművelést pedig – állítólag – a sirmiumi, tehát pannóniai születésű Marcus Aurelius Probus császár honosította meg valamikor 280 körül. Nehéz elhinni, hogy a kelták ne ismerték volna a szőlőt és a bort, de azt nyugodtan elfogadhatjuk, hogy a tervszerű, nagy telepítések időszaka valóban a szerencsétlen sorsú pannon katonacászárra uralkodásának rövid időszakára esett.

Ez egy ilyen város. Bárhol kapirgáljuk is meg a földjét, keresztény vértanúk porladó csontjaira vagy szőlőre és borra utaló emlékekre bukkanunk. Vagy mindkettőre, együtt. Amikor például 1975-ben, kétszáz esztendővel az első ókeresztény sírkamra felfedezése után az alsó sétatér mesterséges vízlépcsőjének elbontásával építkezésbe kezdtek volna, mibe ütköztek rögvest a bontócsákányok? Az ókeresztény mauzóleum kápolnájának falaiba. És ki óhajtott teherautó parkolót építtetni a székesegyház főhomlokzata elé, a sétatér közepére? Az egykori Littke pezsgőgyárból létrehozott Borforgalmi Vállalat igazgatója. És mire bukkantak a régészek a kápolna alatt húzódo sírkamrában? Egyebek közt egy szarkofágra, melynek faragott alakjai közül az egyik, egy gyermek, szőlőmetsző kést szorongat a kezében, egy másiknak pedig fonott gyümölcsös gyékénykosár található a lábánál. A termékenység és a hit jelképei, sietnek gyorsan a magyarázattal a farizeusok. Az ítélet napján minden keresztény lélek felámad, mert várják őt az édenkert zamatos gyümölcsei. Biztosan nekik is igazuk van, hiszen a szőlő Krisztus-jelkép is. Gabona és szőlő, kenyér és bor, test és vér: máris az oltáriszentségnél vagyunk. A szőlőtő maga is bibliai jelkép, a messiás és a keresztény hit szimbóluma. Szent Ágoston szerint Jézus Krisztus a kánaáni szőlőfürt, a szőlőprés pedig a keresztthalál. A középkori keresztény művészetben a rúdon függő, levágott szőlőfürt a keresztre feszített megváltó jelképe is. A tőke ültetésével kezdődő és a bor korsóba töltéséig zajló természetési és termelési munkafolyamat tehát egyben misztikus, jelképes értelmű szertartás is. Kultusz. Mindez igaz. A székesegyház manapság készített déli külső bronzkapuja is szőlőlevelekből, dús fürtökből áll össze. A sírkamrákban tekergőző indák levelei közt is szőlőfürtök kéklenek a falfestményeken. Az egyik kamrának nevet is adó festett korsó csőrénél ott a borospohár, ami megint csak

az eucharistiára, az oltáriszentségre utal. Mégis megkísért a gondolat, hogy a sírkamrák festményein dolgozó hajdani festő nem csak az üdvözülésre, hanem a törzshelyére, a hűvös tabernára, a savanykás borra és egy kis eszmecesterére is vágyódva gondolt, amikor egy forró nyári délután megtörölgette izzadt homlokát s letette szerszámain. A régi Sopianae sok-sok korcsmája közül az egyiknek talán éppen a temetővel szemközt ásított a bejárata: ha így volt, kiszáradt torkú mesterünk szomját oltani bizonyosan oda baktatott.

A római Pécs tavernáiban bevándorolt italicusok, szír íjászok, carp veteránusok daloltak, de folyt a bor, énekeltek, mulattak, duhajkodtak a későbbi századokban is. És művelték a szőlőt, a gyümölcsös kerteket. Az Árpád-korból is maradtak szép emlékei annak, hogy egyház és szőlő mindig is közel állt egymáshoz. Szent István 1015-ben kelt alapító oklevele szerint a pécsváradi apátság szőleiben több mint száz szőlőmunkás és hat kádár tevékenykedett. (A kádárok akkoriban még nem hordókészítők, hanem inkább kádasok, mert miként országszerte, úgy Pécs pincéiben is még vagy négy-ötszáz évig nem a hordós, hanem a fa- és cserépkádas érlelés dívott.) IV. Orbán pápa 1264-ben rendelte el az Úrnapja tiszteletét. Széchy Pál 1270 körül, bolognai tanulóévei alatt ismerte meg az úrnap liturgiát, pécsi püspöksége idején pedig Úrnap másnapjára rendelte a körmenetet. A vihartól és villámcsapástól való oltalomért esdő könyörgő felvonulást a Szent Bertalan templom plébánosa vezette, a menet a főtérrel indult, majd kivonult a városkapun. Hová? Igen, a szőlőhegyek közé. Ahol a város szőlőbirtokosai és hívő lelkei a „régii keresztnél” felsorakozva, a papok könyörgő fohásza mellett arra kérték az urat, hogy kímélje meg őket, a várost és a szőlőskerteket az ítéletidőtől.

A Pécs környéki bor hírért, rangját mutatja, hogy a török hódoltság előtt nem a Tokajit, hanem a szerémségi és a mecseki borokat szállították Bécsbe is: 1530-ban a császári udvar teljes szükségletet pécsi borral elégítették ki.

*

Ahol folyik a bor, ott a kedély is hamar emelkedett lesz, könnyen jön a tréfa, könnyen csattan a pofon. 1737. július 26-án négy idős diákot csaptak ki a pécsi gimnáziumból. Hogy mi volt a bűne a négy zsványnak? Szentgyörgyi András, Árvai György, Jakobovics István és Vezzebéli Ferenc este kilenc óra után táncolni merészelték a kocsmában. Mielőtt még megesne a szívünk a pécsi diákságon, nézzünk egy másik esetet. Az 1700-as évek derekán történt, hogy a városi éjjeliőr panasszal élt az úriszéken „az Deákok ellen”. Az éjjeliőr szerint a Budai-kapunál strázsált éppen, ahol a város egyik előljárója igyekezett volna befelé, de mert a diákok éppen ott zajongtak, hegedűszóval tartottak arra, hát figyelmeztette őket: „*Mondottam, fratres hátráljanak az hegedűvel, hogy Praefectus uram meg ne pirongasson engem*”. Csakhogy a muzsikás kedvű deákok nem hagyták magukat, a városi szolgára rontottak – „*Ebnek parancsol a Praefectusod, eb ura fákó!*” – kiáltották. „*Heten reám támogtak* – panasolta a derék ör –, *és egyiket megböktem az puskával.*” Akkor még valahogy elcsitult a dolog, de a bosszúálló ter-

mészertű diákok nem nyughattak, három nap múlva megint visszatértek a kapuhoz a szerencsétlen örhöz: „Jöttek reám először tizen, és csak truczra az hidon hegedültek és táncoltak, azután megint pörölni kezdtek velem azért az egy ütésért, szitkozódtak és azzal fenyegetőznek, hogy valahol találunk, minden csontjaimat össze török”.

Hogy a diákok továbbra sem nyugodhattak, bizonyítja, hogy az 1800-as évek elején még mindig tiltják az iskolai ifjúság kávéházi és kocsmái tartózkodását, mulatozását. A gyakran áruhában dáridózó, táncoló, kötözködő diákokat olykor botbüntetésre, sőt korbácsolásra ítélik. Ha zeneszóval csatangolnak utcákon, tereken, az is kihágásnak számít. 1804. április 3-án például nagyszámú diákság jött össze a Tettyén. Vigan voltak, iddogáltak, táncoltak, majd muzikaszó mellett aláereszkedtek lassan a városba. De nem ám hazafelé igyekeztek, hanem tovább a kocsmába, ahol aztán isten igazából fel is öntöttek a garatra. Fél éjszaka muzikaszó mellett bolyongtak a városban, ahol egyebek közt megzavarták a franciskánusok szokásos éjféλι zsolozsmáját.

Persze nem csak a diákok szerették a bort, szerették a tanárok is. Ki gondolná – micsoda skandallum! –, valaha még a líceum pincéiben is hamisították a bort. A város, hogy jó erkölcsének és borainak híret megőrizze, a főtéren, az iskola épülete előtt verette ki a hordók fenekét. A korabeli beszámolók szerint patakokban folyt a vizezett cirfandli a kopott macskaköveken. Ha már itt tartunk, ejtsünk szót Pécs nevezetességeinek egyikéről, a pécsi székes káptalan hajdani miseboráról, melyet valamikor a XVIII. század végén, a XIX. század elején honosítottak meg itt: a cirfandliról. A lokálpatrióta tükék szerint ez az itáliai eredetű szőlőfajta annyira pécsi lett, hogy ma már csak egyetlen helyen – Ausztria egyik borvidékén – termesztik máshol a világon. A cirfandli és aranyló fehér bora egy időben már-már kihalt, szerencsére megmentették forró szívek és értő kezek. Akik ismerik a termesztés csínját-bínját, azt állítják, hogy még tőkén van, „a cirfandli nyűgös és mosolytalan”. Figyelmet, törődést, szeretetet igényel. Mert kényes és nehezen ér. Emellett tömött, súlyos fürtjei miatt kifejezetten rothadékonny. De még ez sem elég: leggondosabb gazdáját is jó ha két-három évente örvendezteti meg szép termésrel. A megszállottak, az ingyencsek mégis oda vannak érte, suttognak hozzá, mint szép szeretőjüket babusgatják, le nem cserélnék semmi pénzért. Hogy mi az oka a vonzalomnak? Mert jó évben – esküsznek rá a szerelmesei – a tokajinál is tüzezebb aszúval ajándékozza meg őket. Hálából még utcát is elneveztek róla: igaz, csak a város szélén, kint a Cserkúton.

*

Pécsett mindig talált nyitott helyet a szomjas ember. 1870 körül több mint kétszáz kocsmá működött a városban. A találóan Bagolyhoz címzett vendégfogadó hajdanán kifejezetten mozgalmas éjszakai életéről és garázda vendégeiről volt híres. Lássunk pár nevezetes helyet, nem korok vagy külsín szerint, csak ahogy jön, találomra. Kezdjük a Gambrinusszal és az Aranyhajóval. Rögtön eszünkbe jut a Fehér Elefánt, a Pelikán vendéglő vagy a Nádor. A Vadember, a Mátyás király, az orfeumként is ked-

velt Tündérvény vagy az Eldorádó. Aztán a Radocsay vendéglő, a Nick söröző, a gyönyörű nevű Kék Flaskó vagy a Fekete Ló. A hajdani Marhavásártéren a Fehér Farkas. Aztán a Bagó korcsma, a Kis Hanzikó, a Bableves Csárda vagy a Vörös Tribünhöz címzett korcsma, mely már az 1880-as évek óta hírhedt munkásmozgalmár hely volt.

Csak a szőlő, a kocsmák meg a bor. Lassan unalmassá válunk. Halljunk most már valamit a muzsikáról is. Mert ez a város nem csak boráról és gyümölcseről, de a zenei életéről, képzett muzikusairól is mindig nevezetes volt. Esténként szép előadások zajlottak, általában értő közönség előtt. 1721-ben például Orschiz György úgy berúgott a kocsmában, hogy duhaj kedvével nem bírva összetörte Egyed Mátyás hegedűjét. 1764-ben Czigány Ferkó és fia Gergely, mindketten muzikus cigányok, midőn „*későn estve*” hazafelé igyekeztek volna, szembetalálkoztak az utcán zenész kollégáikkal, az Anspach Vasas Német Regiment trombitásaival, akik úgy megörvendtek nekik, hogy azon nyomban erőszakkal beterelték őket egy Jenkner nevezetű vendégfogadós kocsmájába, ahol mindjárt olyan pofozkodásba és kődobálásba kezdtek, hogy még a borbélyt is ki kellett hívni a betört fejű, szerencsétlen muzikusokhoz.

Még Weöres Sándor pécsi témájú drámájában, a töröktől való felszabadulás esztendejében, 1686-ban játszódó *Kétfejű fenevadban* is minduntalan elő-előbukkan a szőlő meg a bor. Az egyik török vezér például így panaszkodik: „...*katonáink holtrészezen henteregnék – ámbátor a Korán megtiltá a borivást – mert a rác, sokác, bunyevác szőlősgazdákat és borárusokat nem engeded fölraggatnom a kerti fáikra. Mustosat fosnak a fejedre, te hüle! Értvel?*” Másutt meg Orkhán panaszkodik arról, hogy Dzsardzsis kipusztíttatna mindenkit: „*Főként a tükéket. Penig láttam, hogy a bort csak úgy dönti magába.*” A cselekményben is előfordul, hogy a pécsi pincéket feltörő horvátok úgy lerészegednek, hogy képtelenné válnak a harcra.

A város 1701. esztendei számadáskönyvéből kiderül, hogy már a XVIII. század elején is a boradó volt az egyik legjelentősebb bevétele. Alig takarodott ki a török, kurucok és rácok kóboroltak, prédálták fel újra és újra a várost. Ilyen bizonytalan időkben a bort még nem a szőlőkben, a prészázakban, hanem bent, a falak mögött tárolták. És nyilván árulták is. Talán így lehetett évszázadokkal korábban, a középkor vége felé is. Ez megmagyarázná a Pécs egyik legöregebb épületében, a Káptalan utcai nagypréposti ház kapualjában található XIV–XV. századi félköríves ülőfülkék szerepét is. A városi házak kapualjainak gótikus ülőfülkesorai – miként a középkori budai várban megmaradt hasonlóképpen is – arra szolgáltak, hogy ott bort, mustot, murcit kínáljanak a kimérési joggal is rendelkező polgárok, és kóstoljanak az oda betérők. Sok feltételezés létezik: éjszakai strázsák pihenőhelyének, a népes szolgálhad pletykapadainak is vélik ezeket a rejtélyes fülkesorokat. Nekem mégis az első feltevés tetszik a legjobban. Nem esik nehezemre elképzelni, amint kecskelábú asztalokat zöttyentenek a kongó kapubolt alá, mézes édességet, perecet, kis tálban fügét helyeznek a korsók és cinkkupák mellé, a gyertyafülkékben mécsvilág pislog, így teremt kellemes korcsmahangulatot az itókáját mérő polgár.

Mindez azonban csak találgatás. Az viszont bizonyos, kiderül ama 1701. esztendei számadáskönyvből, hogy a XVIII. század elején a pécsi kertbirtokosok a szőlő mellett a serbetnek nevezett gyümölcsle után is adót fizettek.

Adolf Grünhold, aki 1840 körül látogatott el Pécsre, így ír a szüreti előkészületek lázában égő városról: *„nagy volt az elevenség és a tevékenység. Az egyébként is vidám városnak most rendkívül barátságos volt a jellege, mert a szüretet népünnepélynek tekintik.”*

Lickl György János 1833-ban kérelmezi a káptalannál, hogy fizetéséhez egy kis bor járandóságot kaphasson: *„amelyért – írja a derék muzsikos – mindhalálig hálás leszek.”* Nincs oka hálálkodni, mert nem kap semmit. Hogy tudjuk, kitől tagadják meg a káptalan vezetői a kegyet. Johann Georg Lickl nem kisebb személyiség, mint a pécsi székesegyház karigazgatója, a város osztrák származású, de akkor már negyed százada Pécsen él, országosan is elismert zeneszerzője, aki, mint maga írja, *„számtalan misét, offertóriumot, gradualét, requiemet, Liberát és himnuszokat komponáltam, részben a kórus, részben a templom használatára.”* Nem akárci kéri azt a kis borocskát. Egy zeneszerző, aki a székesegyházon kívül is rendszeresen hangversenyzett, Mozart zenéjének legfőbb propagandistája volt. És nem kapja meg. Mert Pécsen a bor nem akárcsi dolog. Máskor a pécsi muzsikosok azon zúdulnak fel, hogy bor járandóságukat *„ó bor helyett, melly rég időtül adatott, új bort elfogadni kellett, ezt egészségünk kárára...”*

Pécsen valaha minden a szőlő körül forgott. A város szépen megőrizte középkori utcaserkezetét: azt mondják, itt még a török sem rombolt, hanem épített. A városfalak egy részét mégis éppen a pécsiek maguk bontották le. Természetesen ennek is a szőlő az oka. A barbakánnál kezdődött a dolog. A szőlőkbe ugyanis a város Mecsek felé nyíló kapuján, az északi, úgynevezett Vaskapun lehetett a leggyorsabban kijutni. A nyugatra néző Szigeti kapun és a kelet felé nyíló Budai kapun is kiballaghattak a gazdák, de úgy bizony kerülővel értek a szőlőskertekbe. A barbakán melletti fal át-törése, az új utca nyitása a szőlősgazdák kedvéért történt.

A XVIII. század végén és a XIX. század elején a zárt pécsi patrícius réteg úgy tartotta, csakis olyan ember lehet minden joggal felruházott, igazi pécsi polgár, akinek van Pécsen szőleje. De szőlője meg csak annak lehet, akinek már a dédapja is minden joggal felruházott, igazi pécsi polgár volt. Hát kérem, ez a tüke. Aki nem érti, az nem lehet igazi pécsi polgár, csakis sehonnai bitang. És hogy mi az a tüke? Hogy honnan ered? Egyszerű, mint a kétszerkettő. A tüke nem más, mint a töke. Nem pénz, nem hatalom – szó szerint szőlőtőke. Így ejtették régen a pécsi és Pécs környéki emberek. Aztán a kifejezés tágabb értelmet nyert. Tüke az, akinek már az ősei is szőlőt birtokoltak és műveltek a városban. A tükék az igazi pécsi polgárok. Ők ismerik és szeretik csak igazán a települést, ők értik a város minden rezdülését, ezért aztán jogos, ha kizárólag ők minden ingatlan és minden jog. Vagyis akkor a tüke mégiscsak pénz, töke, hatalom. Olyan város sincs sok a világon, ahol a szőlőtőke szobrot kapott. Pécsen a Tüke díszkutat néhány évvel az új ezredforduló előtt avatták fel a Citrom utca nyugati szakaszán, a déli városfal egy megmaradt darabkája előtt. Anyaga ter-

mészetesen pirogránit, zöld eozin mázas betétekkel. A Tüke-díj, amit az a pécsi polgár kaphat, aki különösen sokat tett városáért, a Tüke kút kicsinyített mása.

Hogy a „tükézés” mennyire élt még a XX. század elején is, és hogy mennyire vették komolyan, arra jó példa a Pécsi Ciszterci Diák című lapban 1935-ben megjelent dolgozat részlete: *„Ha két tüke szembetalálkozik a járdán, képesek hosszabb időt szótlánul eltölteni egymással szemben, és azon töprengeni: vajjon én lépjek-e le, vagy lelép a másik, hogy utat engedjen? Végre mindkettő dönt, és egyszerre lépnek le a járdáról. És megint ott áll egymással szemben a járda mellett két töprengő tüke.”* A diákok élcelődése helyén való, de azért a tükék nem voltak tökkelütöttek. Pécssett éppen ők, a Mecsek déli lejtőin – a Donátuson, Bálícson, Deindolban, Szókón – szőlőskerteket birtokoló módos gazdák tettek szert annyi feleslegre, hogy az iparba is fektethettek. Az város első manufaktúráinak többsége a szőlő, a bor jövedelméből halmozott tőkéből keletkezett.

POMAGRÁNÁT, FIGE, MANDOLA és gyvenhét-féle körte egy napon

Az a város, amelyikben szenzáció lehet, hogy egyik kertjében hét darab szép alma beérett, az a város nem elveszett város. A Pécs című hetilap 1882-es évfolyamának második számában, a Különfélék rovatban találok: *„Novemberi alma. A Makár utca 19. számú ház kertjében hét darab úgynevezett párizsalma termett novemberben. Csodálni kell őket, olyan szép példányok.”* A helyzet nem változott, mert amikor százhuszonöt esztendővel később Pécs világhálós oldalait böngésem, rendre botlok olyasféle hírekbe, mint az, amelyikben arról tudósít örvendezve a „szenvedelmes kertész”, hogy kertjében végre beérett a gránátalma. Egy másik cikk írója lelkendezik, hogy másodszor is beérett a füge a Mecsek déli oldalán. *„A mézédés gyümölcsöt a napokban újra szedhetik a pécsi családi házak kertjeiben, ahol a fügefákat már hosszú ideje nemcsak dísz-, hanem haszonnövényként is ültetik. A Magyarországon egzotikusnak mondható fák bő terméséből először a nyár végén lehetett enni, a füge azonban az enyhe, napsütéses szeptemberi és októberi időjárásnak köszönhetően most ismét megörvendeztette kedvelőit.”* A cikkekéből az is kiderül, hogy a gyümölcs nyersen és aszalva is fogyasztható, kitűnő lekvár készíthető belőle, de a fügebor és pálinka sem éppen megvetendő itóka. Az érett füge olykor a pécsi vásárcaarnokban is megjelenik, a termelők általában szemenként értékesítik.

A sokáig Budapesten dolgozó, 1874-ben Bécsben született francia-cseh-magyar, magát egyszerűen közép-európai polgárnak valló tudós, Raoul Heinrich Francé azt mondja, hogy ahol a szelídgesztenye termőhatára húzódik, ott elkezdődött a Dél. A talaj mikroszkopikus méretű élőlényeknek tudora ezzel Pécsset is a Délhez sorolja, hiszen tudjuk, hogy a várostól valamivel északnyugatabbra, Zengővárkony határában terül el az a védett ősgesztenyés, melyben háromszáz-négyszáz éves fák is terebélyesednek, s amely Magyarország legnagyobb szelídgesztenye erdője. Hamvas hogy is

mondja? Hogy Pécs és környéke a Dél géniuszának befolyása alatt áll. Legközelebbi rokona Dalmácia, Isztria, Provence. Pécs és környéke északnak háttal áll, nem Budapest vagy Bécs, hanem Róma és Athén felé tekint. Hunfalvy is a szőlővel, a kertekkel, gyümölcsökkel kezdi: „Pécs város szelíd éghajlatú, gazdag és változatos növényzettel ékesített, gyönyörű vidéken épült. Szép szőlőkkel és gyümölcsökkel, mandola-, birsalma-, fige-, gesztenye-, olaj-, barack és másféle nemes gyümölcsfákkal beültetett előhegyek alján körszínileg épülvén, hosszan terül el keletről nyugatra.” De menjünk messzebb az időben. A híres török krónikás, Dzsélálzáde Musztafa a XVI. század derekán azt írja, hogy a város „egész környéke kert és rózsaliget”. Száz esztendővel később egy másik török, a már említett Evlia Cselebi úgy lelkendezik, mintha a kertjeiről nevezetes, híres andalúz városról, a mór Granadáról írna: „Minden házban szőlők, kertek, víz-medencék és szökőkutak találhatóak.” Pécs kertjeit dicsérve beszámol arról is, hogy amikor a Szigeti kapu közelében az alajbég (bég-helyettes) házában vendégeskedett, a házigazda egyetlen nap negyvenhét-féle körtét szolgáltatott fel neki, és legnagyobb csodálatára „mindegyik más zamatú s édes-csipős levű és kellemes illatú körte volt”. Csak egy évvel a körtekedvelő török után, 1664-ben, a költő Zrínyi téli hadjáratával járt Pécsen herceg Esterházy Pál. „Igen kellemes vidéken fekszik – írja –, sok tiszt és katona állítja, hogy ilyet Magyarországon még nem látott. Földje mindenütt gabonában, takarmánynövényekben bővelkedik, kedves patakokkal ékesíti a réteket, s a gyönyörű szőlőkertek nemcsak szőlővel vannak tele, hanem különféle gyümölcsfákkal is, láthatók itt almás-, veteményes- és dinnyés kertek, sőt bővelkedik a vidék fürdőikben felhasználható meleg vízben is.”

Nincs a városnak olyan krónikása, aki a szőlőket, kerteket, gyümölcsösöket megemlíteni elfelejtené. Sokan elmondták már Pécsről, hogy déliesen befelé fordul, udvarai a Balkán zártságát idézik. A belváros ódon utcáin csavarogva én is rendre azon kapom magam, hogy mintha Granadában, az Albaicín városrész zárt kertjeinek, a *carmeneknek* világában lennék, úgy próbálok meg belesni a rácsos kerítések, repkény-nyel és vadszőlővel befutott, magas kőfalak védte udvarokba. És amit látok, az nagyon is élhetőnek látszik, mert a zártság itt nem jelent zsúfoltságot. A belvárosra a lazán települtség jellemző: a polgár visszavonul, kizárja az idegent az életteréből, nem engedi, hogy a szájába lássunk, de mégsem szorítja magát szűk terek közé. Már a középkori város is ilyen volt, napfényes és szellős udvarok, kertecskék szövete. A szőlők, gyümölcsös- és sáfránykertek beszivárogtak a házak közé. A belvárosban máig jellemző, hogy a zárt homlokzatok mögött viszonylag nagy kiterjedésű belső kertek rejtőznek. Kertek, ahol a polgár olt, bújtat, metsz és keresztvez, ágyaz és betakargat, árgus szemmel óvja, lesi, ápolgatja kedves növényeit. Kertek, ahol novemberben gyönyörű párizsalma terem, ahol egy évben kétszer szolgál gyümölcsével a füge, ahol beérik a gránátalma. A XIX. század derekán Fényes Elek is említésre méltónak tartja, hogy a belvárosi házak „csaknem mindnyájának van udvara, kertje”. Ez is erősíti a mediterrán hatást.

Ha már a „pomagranátnál” tartunk, nem állom meg, hogy ne figyelmeztessem az olvasót: hogy, hogy nem, ismét a kereszténység nálunk! Némely ősi szerzők

ugyanis a gránátalmát a korai keresztény egyház jelképének tekintik. *Punica granatum*, a Kelet, az ezeregyjé nevezetes gyümölcse. Leveléből valaha hűsítő sörbetet, sőt bort is erjesztettek, esküdtek rá, hogy gyümölcse kitűnő aphrodisziakum. Fanyar ízű virágát háremhölgyek rágcsták, hogy szép lilára fesse nyálukat, megszínezza nyelvüket, felfrissítse, üdévé tegye leheletüket. 1578-as Herbáriumában Mélius Péter is megemlíti, hogy húsából kitűnő üdítőitalt préselnek. Az Énekek énekében a völegény tilalmas kerthez – tehát az édenhez – hasonlítja mátkáját, olyan kertecskéhez, melyben ízletes gránátalma várja az arra érdemest. Pécssett több mint kétszáz esztendeje létezik a gránátalmához címzett patika, az irgalmas rend gyógyszerháza. A betegápolók szerzete – melynek emblémája a gránátalma, és amelyet Granadában, a gránátalma városában alapított 1550-ben Istenes Szent János –1796-ban építettett új temploma mellé gyógyszerháza.

De azért nem csak az egzotikus déli gyümölcsök és a zamatos körték, novemberi almák tették nevezetessé a város gyümölcskertészeit. Tüskés Tibor például az őszibarackról zeng ódát: „*A mecseki őszibarack nevének említésére – írja –, aki egyszer már ízlelte, összefut a nyál a szájában. Lehetnek Toscanában nagyobb barackosok, szedhetik az olasz barackot kacscsal együtt, a mecseki barack íze páratlan.*” Lehet, hogy városa őszibarackjával elfogult a szerző, de azért lehet valami abban, amit állít, ha egyszer a piros héjú, aranyárga húsú pécsi Dixired még az 1970-es években is aranyérmert nyert a hamburgi kertészeti fesztiválon. Azok az ínycsekek, akik értenek a gyümölcsökhöz, nem csak betűket, nem csak szavakat, hanem ágaskodó vesszőket, cseperedő, virágba boruló fákat, kívánatosan gömbölyödő, bársonyos bőrű, csábítón illatozó gyümölcsöket látnak, ha sorolni kezdem: Alexander, Bársonypír, Ford, Mariska, Május virága, Napsugár, Nektár.

*

Az Első Pécsi Gyümölcs- és Virágkiállítás 1846-ban szervezték. Hogy miként támadt a gondolat? Szép történet. Kiviláglik belőle, hogy minden mindennel összefügg. Az orvosokkal és a természetvizsgálókkal, vagyis a tudósokkal kezdődik. És egy bolondos kedvű gróffal. Aztán persze kell egy remek fogadó is, mert minden valamire való történet fogadóban vagy kuplerájban kezdődik (illetve végződik). Esetünkben a jeles hely a Fehér Hattyú, mely akkoriban Király utca 15. szám alatt működik. Jó hely volt a hajdani Fehér Hattyú, megfordult benne a reformkori Magyarország minden jellegzetes figurája: mulattak itt helybéli diákok, messziről jött jurátusok, szórták a pénzt megyei urak és dámák, degeszre tömött erszényű eszéki és zágrábi bankárok, piszkálták az íztelen köleskását Mózes vallásán lévő, gyomorhajos vigécek, megfordultak a falai közt unott földesurak, kopott kis színésznők, nyughatatlan költők, rác hajósgazdák és módos sváb parasztok, zsupori céhmesterek, szerencséjüket kereső taljánok, mogorva morva bányamérnökök, görög sáfárok és cseh professzorok. Vidám mulatságok, farsangi maszkabálok, zenés műsorok, pompás céhünnepélyek, hetedhét országra szóló lakodalmak színhelye a fogadó. 1845 augusztusának derekán

pedig a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók tartják itt országos és nemzetközi vándorgyűlésüket. A Fehér Hattyú épületét és nagytermét a jeles alkalomra pazarul feldíszítették: dézsákba, cserepekbe ültetett élő növények sorakoztak a tornácra, a folyosókon, virággal ékesítették a falakat, a lépcsőfordulókat. Szalagos koszorúk, füzérek lógtak mindenütt, pántlikás csokrok díszlettek öblös vázákban és korsókban. A virágdíszbe öltöztetett fogadó látványa ihlette a gyümölcs- és virágkiállítás tervét is. És a bolondos gróf? Hogy neki mi a szerepe? Batthyány Kázmérnak hívják, jó kedélyű férfi, nagy emberbarát, aki az országban az elsők közt, önszántából szabadítja fel a jobbágyait. Szereti a tudományt és szereti a tréfát. Ő a ludas abban is, hogy Villánykövesd faluban futótűzként terjed a hír, hogy kitört a Szársomlyó szunyadó vulkánja. Ami riadalmat kelt az egyszerű emberekben, és valóságos pánikot a tudósokban: mert a Szársomlyó kúpja ugyan megszólalásig hasonlít egy kialudt vulkánra, de valójában nem bazaltból, hanem mészkőből épült. Mediterrán hangulatú tájhoz latinosan könnyed lélek illik: a huncut gróf éppen a konferenciára összecsoportított öt-száz neves természettudóst és orvost akarja rászedni. A Pécssett vándorgyűlő tudós kompánia a fürdőjéről akkortájt elhíresülő Harkányba is ellátogat, a gróf pedig több mint száz öl tűzifát hordat a hegyre, s gyűjtat fel a díszes gyülekezet tiszteletére és megrökönyödésére. Feketén füstöl a nedves fa, a móka fényesen sikerül, és a habókos gróf engesztelésül elkocsiztatja a lóvá tett magisztereket a Szársomlyó lábánál fekvő Villánykövesdre, ahol a tudós urak végigkóstolhatják a pincesorokon Villány hegyének legzamatosabb nedűit. Egy év múlva pedig megnyílik a Nemzeti Kaszinóban az Első Pécsi Gyümölcs- és Virágkiállítás, ugyanakkor Liszt Ferenc második pécsi hangversenyét tartja a szomszédos Fehér Hattyú dísztermében.

Pécs mindig is szerette a fákat, növényeket, virágokat. 1896-ban a honfoglalás ezredévi ünnepére fákat ültetett a város: magányos emlékfákat és csoportokat, leginkább kocsányos és kocsánytalan tölgyet. Az erdőhivatal legfőbb tisztviselői a „*Kozári gunyhó melletti szép tisztáson*”, mértani alakzatban ültettek számos huszonkét esztendőes hársfát, közülük pedig valamivel fiatalabb diókat.

Macskakökilőő ágyú a hozzá tartozó macskakővel